

تحلیل مضامین متناسب و مغایر با فرهنگ ایرانی- اسلامی در پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌های تلویزیونی گروه سنی «ج»^۱

فاطمه قاسمی^۲؛ احمد زندوانیان^۳؛ مهدی رحیمی^۴؛ حسین حسینی^۵

تاریخ ارسال: ۱۴۰۲/۰۶/۰۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۲۳

چکیده

انیمیشن‌ها با محتوا و مضمون مثبت و پسندیده، می‌توانند آینده‌ای مطلوب برای نسل‌های بعدی رقم زنند و با محتوا و مضمون نامناسب، نسلی ناپسند تربیت کنند. هدف پژوهش حاضر، شناسایی مضامین متناسب و مغایر با فرهنگ ایرانی- اسلامی، گفت‌وگوها، شخصیت‌ها و صحنه‌های پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌های گروه سنی «ج» است. این پژوهش با رویکرد کیفی و توصیفی، از نوع پیمایشی و تحلیل محتوای عرفی و تلخیصی است. جامعه آماری آن نیز دانش‌آموزان دختر پایه‌های چهارم، پنجم و ششم ابتدایی (گروه سنی ج) در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ مدارس دولتی ناحیه ۲ شهر یزد است. براساس جدول مورگان و کرجسی، با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس، ۵۰۲ دانش‌آموز برای گروه نمونه انتخاب شدند و ابزارهای پژوهش نیز پرسشنامه محقق‌ساخته و مشاهده انیمیشن‌ها بوده است. واحد تحلیل انیمیشن‌ها «صحنه» انتخاب و از بین پانزده انیمیشن پرمخاطب، چهار مورد بررسی شده است. داده‌ها نیز با استفاده از نرم‌افزار Excel^{۲۰۱۹} و کدگذاری مشاهدات، مبتنی بر تحلیل محتوای عرفی و تلخیصی، تجزیه و تحلیل شدند. یافته‌ها نشان داد که از میان پانزده انیمیشن پرمخاطب، دوازده مورد، خارجی و تنها سه مورد، داخلی هستند. با این حال، انیمیشن داخلی «مهارت‌های زندگی» با ۱۸۰ فراوانی، بیشترین مخاطب را داشته است. گفت‌وگوها، شخصیت‌ها و صحنه‌های مثبت، بیش از موارد و مضامین منفی است. مضامینی مانند اهمیت جایگاه خانواده، تلاش و استمرار در کسب مهارت، اهمیت کتاب و کتاب‌خوانی، راستی و صداقت، صلح، رحم، ایثار و فداکاری، همکاری و همیاری و... دیده می‌شود که مثبت و متناسب با فرهنگ ایرانی- اسلامی است و مضامینی مانند بی‌احترامی، خودبرتربینی، عدم رعایت قوانین و مقررات، توشل به جادو و... نیز دیده می‌شود که منفی و مغایر با فرهنگ ایرانی- اسلامی است.

واژه‌های کلیدی

انیمیشن (پویانمایی)، صدا و سیما، تحلیل محتوا، گروه سنی (ج)، فرهنگ ایرانی- اسلامی.

۱. این مقاله براساس نظر گروه دبیران و سردبیر فصلنامه، پژوهشی است.

۲. کارشناسی ارشد، گروه تحقیقات آموزشی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه یزد، یزد، ایران. fatemeh.ghasemi4999@yahoo.com

۳. استادیار دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه یزد، یزد، ایران (نویسنده مسئول).

azand2000@yazd.ac.ir

۴. دانشیار دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه یزد، یزد، ایران. mehdirahimi@yazd.ac.ir

۵. استادیار دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه یزد، یزد، ایران. hassani.hossain@yazd.ac.ir

مقدمه

کودکان و نوجوانان باید با برخورداری از امید، خوش‌بینی، انگیزه، تلاش، آگاهی، علم، داشتن روحیه همکاری و مساعدت با دیگران، کار گروهی و صبر و تحمل شکست‌ها و محدودیت‌ها بتوانند آینده‌ای روشن برای کشور خود رقم زنند. امروزه تماشای برنامه‌های تلویزیونی و به‌ویژه انیمیشن‌های سریالی و سینمایی، جزئی از برنامه‌های ضروری خانواده‌ها برای کودکان و نوجوانان است؛ زیرا هر روز به مدد علم و فناوری‌های مدرن رایانه‌ای، بر زیبایی و جلوه‌های بصری آنها افزوده می‌شود. گاهی این انیمیشن‌ها به قدری از فیلمنامه، کارگردانی و ساخت هنرمندانه و باکیفیت برخوردارند که بزرگترها را نیز شیفته خود می‌کنند و این شیفتگی، باعث تأثیرپذیری بیشتر کودکان از فضای آنها و بخصوص ویژگی‌های شخصیت‌های مهم آنها می‌شود. با نگاهی به اتاق کودکان و اسباب بازی‌هایشان، طرح‌های روی لباس‌ها، کیف مدرسه، نوشت‌افزارها و... می‌توان به میزان علاقه و تأثیرپذیری آنان پی برد؛ بنابراین انیمیشن‌ها نقش مؤثری در فرهنگ سازی جامعه، آموزش و پرورش کودکان و نوجوانان و شکل‌گیری شخصیت و هویت آنان دارند..

علاوه بر اینها، وجود تلویزیون در همه منازل و ایجاد شبکه‌های اختصاصی کودکان و نوجوانان (شبکه نهال/ پویا و امید) بر گستره اثرگذاری و نفوذ این رسانه در تربیت کودکان و نوجوانان افزوده است؛ پس برنامه‌ای با محتوای نامناسب می‌تواند نسلی بد تربیت کند و برنامه‌ای با مضامین خوب و پسندیده می‌تواند آینده‌ای مطلوب برای نسل‌های بعدی رقم زند. بر این اساس، کودکان در حین مصرف نشانه‌های فرهنگی رشد می‌کنند و بخش عمده‌ای از جامعه‌پذیری خود را در دوران خردسالی با رسانه‌ها فرامی‌گیرند (کیگهام، ۲۰۰۰، به نقل از گنجی و همکاران، ۱۳۹۸).

با این حال، امروزه والدین به دلیل مشغله زیاد، نمی‌توانند رابطه سالمی با فرزندانشان برقرار کنند و آنان را در شناخت جهان اطرافشان تنها می‌گذارند. کودکان همواره به انیمیشن‌ها به صورت یک هدف مشترک، نقشه راه برای زندگی و ابزاری

تحلیل مضامین متناسب و مغایر با فرهنگ ایرانی- اسلامی در پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌های ...

آموزشی که به آنها درباره عواطف و احساسات، نژاد و تبار و فرهنگشان آموزش می‌دهند، می‌نگرند (ناتا، ۲۰۱۱، به نقل از گنجی و همکاران، ۱۳۹۸).

در جهان امروز، به واسطه ارتباطات وسیع و گسترده، فرهنگ‌ها با سرعتی بیش از پیش تغییر می‌کنند. تلویزیون، ماهواره، سینما، کتاب، روزنامه و ده‌ها وسیله ارتباطی نوین دیگر با انتقال و اشاعه فرهنگ، باعث تأثیر بر نگرش‌ها، عقاید، افکار و عملکردها شده و نهایتاً به تغییر و تحول در فرهنگ گیرنده ارتباط می‌انجامند (اسمیت^۲، ۱۳۸۲).

انیمیشن‌ها از برنامه‌هایی هستند که در تغییرات فرهنگی، نقشی عمده دارند و علاوه بر کودکان، حتی بزرگسالان را نیز مجذوب خود کرده‌اند؛ لذا ضروری است که محتوای آنها از نظر مؤلفه‌های فرهنگی مورد بررسی و ارزیابی علمی قرار گیرد تا مشخص شود چه مؤلفه‌هایی در آنها به نمایش درآمده و کودکان در معرض چه نوع محتواهایی قرار گرفته‌اند.

در این پژوهش، نخست پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌ها شناسایی و سپس با روش تحلیل محتوا، به شناسایی مضامین مثبت و منفی در آنها پرداخته خواهد شد و به سؤالات زیر پاسخ داده می‌شود:

۱. پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌ها از نظر گروه سنی «ج» کدامند؟
۲. پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌های داخلی و خارجی از نظر گروه سنی «ج» کدامند؟
۳. کدام گفت‌وگوها، شخصیت‌ها و صحنه‌ها مضامین مثبت و متناسب با فرهنگ ایرانی اسلامی را منتقل می‌کنند؟
۴. کدام گفت‌وگوها، شخصیت‌ها و صحنه‌ها مضامین منفی و مغایر با فرهنگ ایرانی - اسلامی را منتقل می‌کنند؟

1. Nata

2. Smith

پیشینه پژوهش

می‌توان براساس نتایج پژوهش‌های انجام شده و موضوع پژوهش حاضر، پیشینه را در دو طیف دسته‌بندی کرد:

الف) پژوهش‌هایی که بیشتر به همسویی و تناسب انیمیشن‌ها، به‌ویژه انیمیشن‌های داخلی با فرهنگ ایرانی- اسلامی می‌پردازند:

سعادت سیرت (۱۳۹۸) در پژوهشی نشان می‌دهد که سریال‌های انیمیشن شبکه استانی دربرگیرنده آموزش رفتارهای تربیتی در سطح فردی و اجتماعی هستند؛ به گونه‌ای که اکثر صحنه‌های سریال‌های انیمیشن دارای نکات تربیتی به صورت کلامی و غیرکلامی‌اند.

فتاح‌پور (۱۳۹۷) نیز در پژوهشی نشان می‌دهد که انیمیشن شکرستان با استفاده از فن بریده جناب‌ی، بهره‌گیری استادانه از شخصیت‌های تاریخی و مکان‌های باستانی، نقوش سنتی هنرهای ایرانی در تصویرسازی و فضا سازی، استفاده از عادات زندگی روزمره، به‌کارگیری لهجه‌ها و گویش‌ها، استفاده از طنز کلامی و به‌کارگیری داستان‌ها و ادبیات و ضرب‌المثل‌های ایرانی، موجب القای هویت ملی به کودکان شده است.

گنجی و همکاران (۱۳۹۸) با نشانه‌شناسی تصویری کودک در مجموعه انیمیشن ایرانی «بچه‌های ساختمان گل» به این نتیجه رسیدند که کودک در این انیمیشن، مبتکر و خلاق و متکی به خود، پرتلاش و پرتحرک، شاد و سرزنده، علاقه‌مند به یادگیری و با مهارت‌های گسترده بازنمایی شده است.

پرتوی‌راد و پورشبانان (۱۴۰۰) نیز در پژوهشی به این نتیجه رسیدند که حکایت سرپاتک هندی الهی نامه عطار و نمونه‌های مشابه آن از داستانی جذاب بهره‌مند بوده و از درون مایه‌ای پرترفدار، گره‌افکنی، کشمکش، نقاط بحران و اوج و فرود پرهیجانی برخوردار است و شخصیت‌های اصلی دارای رشد و پویایی در تمامی جهات هستند و نیز صحنه پردازی، گفت‌وگوهای منطقی و باورپذیر، ماجراها و موقعیت‌های متنوع و جالبی دارد.

تحلیل مضامین متناسب و مغایر با فرهنگ ایرانی- اسلامی در پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌های ...

زین‌العابدینی و امیری (۱۴۰۰) با مطالعه ظرفیت و جایگاه مؤلفه‌های فانتزی داستان‌های عامیانه ایرانی در هویت‌سازی انیمیشن ملی با گزینش هدفمند سه قصه عامیانه «لاک پشت و دوستانش»، «عادت ملک کرمان» و «ماهی آدم خوار دریای پاریس» به این نتیجه رسیدند که ادبیات عامیانه مملو از ویژگی‌هایی است که متعلق به بافتار و فرهنگ جامعه پیرامون خود اوست و ضمن باورپذیری برای مخاطب وطنی، می‌تواند داشته‌های فرهنگی را برای نسل جدید متبلور سازد و مشخصه‌های هویت ملی را یادآوری و ترویج کند.

ب) پژوهش‌هایی که غالباً بیانگر تضاد فرهنگی و مغایرت انیمیشن‌ها، به‌ویژه انیمیشن‌های خارجی با فرهنگ ایرانی- اسلامی هستند:

بشیر و جواهری (۱۳۹۶) در پژوهشی به تحلیل شش انیمیشن «عصر یخبندان»، «پاندای کونگفوکار»، «یخ زده»، «شجاع»، «راتاتویل» و «هرکسی قهرمان است» پرداختند و مفاهیم استخراج شده را در ۲۶ مفهوم همچون: نسبت در ارزش‌ها، تقدس‌زدایی، تأکید بر جایگاه مهم خانواده، درونی بودن رشد و پیشرفت و لزوم باور به کاری که باید انجام شود، دسته‌بندی کردند.

تقی‌پور و همکاران (۱۳۹۷) نیز در پژوهشی نشان دادند که مجموعه انیمیشن «باب اسفنجی» هویت‌های فرهنگی متعلق به جامعه آمریکایی و غربی را به مخاطبان ارائه می‌دهد.

رستمیان (۱۳۹۸) با استفاده از روش تحلیل گفتمان (پدام) به بررسی سه انیمیشن «منجمد» (والت دیزنی)، «دانشگاه هیولا» (پیکسار) و «غار نشینان» (دریم ورکس) پرداخت و به این نتیجه رسید که مؤلفه‌های بارز اجتماعی شدن در انیمیشن‌های هالیوودی عبارتند از: شراب، رقص و موسیقی، مد و فشن، رهبری، توجه به حیوانات و قانون و قانون مداری. همچنین گفتمان‌های غالب انیمیشن‌های والت دیزنی را می‌توان بی‌دینی، فمینیسم، لیبرالیسم و آگزیستانسیالیسم دانست و گفتمان‌های غالب در انیمیشن‌های تولیدی پیکسار، یهودی‌گرایی، داروین‌یسم، خودشناسی و فردگرایی و ماتریالیسم است و نیز گفتمان‌های غالب در انیمیشن‌های تولید دریم ورکس، ماده‌گرایی، جنگ نرم، اسطوره‌گرایی و یهودی‌گرایی است.

تحلیل مضامین متناسب و مغایر با فرهنگ ایرانی- اسلامی در پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌های ...

ج) پژوهش‌هایی که بر اهمیت، جایگاه و تأثیرگذاری انیمیشن بر کودکان تأکید دارند: کریمی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی نشان دادند که هرچه دانش‌آموزان بیشتر در معرض انیمیشن‌ها قرار گیرند، بیشتر تحت تأثیر قرار می‌گیرند.

محمدی نصرآباد و همکاران (۱۳۹۸) نیز در پژوهشی نشان دادند که آموزش ارزش‌های اخلاقی از طریق کارتون (مؤثرتر در پسران) باعث رشد مهارت‌های اجتماعی آنان می‌شود.

رای و همکاران^۱ (۲۰۱۶) در پژوهشی نشان دادند که برنامه‌های کارتونی بر رفتار، عادات و تغییرات ارتباطی کودکان، به‌ویژه افزایش رفتار خشونت‌آمیز، تقلید از کارتون‌ها، افزایش خلاقیت، افزایش حساسیت بیشتر نسبت به دیگران و زبان و طرز بیان آنها اثرگذار است.

باسارماک و ماهیروغلو^۲ (۲۰۱۶) نیز در پژوهشی نشان می‌دهند که موفقیت دانش‌آموزانی که در محیط یادگیری آنلاین با انیمیشن کاریکاتور تحصیل می‌کنند، نسبت به سایر دانش‌آموزان بالاتر است.

سونی و شارما^۳ (۲۰۱۶ و ۲۰۱۷) در پژوهشی نشان می‌دهند که با کاهش تماشای انیمیشن، شاخص تنظیم شناختی کودکان، عملکرد بهتری خواهد داشت.

اکبرغیلزی^۴ و همکاران (۲۰۱۷) نیز در پژوهشی نشان دادند که تماشای کارتون‌ها به لحاظ مشاهده رفتارهای خشونت‌آمیز و تقلید کردن از این شخصیت‌ها و انجام رفتارهای ضداجتماعی، بار منفی دارد و به لحاظ توسعه مهارت‌های شناختی و مهارت‌های زبانی بالا، دارای بار مثبت است.

طبق پژوهش دیکمنلی^۵ و همکاران (۲۰۱۸) استفاده از انیمیشن بر سطح آگاهی دانش‌آموزان از زلزله اثرات مثبتی داشته است و براساس پژوهش شینتا هاپساری^۶

1. Rai
2. Basarmak, Mahiroglu
3. Soni, Sharma
4. Akbar Ghilzai, Alam, Ahmad, Shaukat, Shahum Noor
5. Dikmenli, Danabas, Bilge Çelik, Tekin
6. Shinta Hapsari, Hanif, Gunarhadi, Roemintoyo

تحلیل مضامین متناسب و مغایر با فرهنگ ایرانی- اسلامی در پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌های ...

و همکاران (۲۰۱۹) رسانه‌های گرافیکی متحرک، حرکت تعاملی مؤثری است که می‌تواند جایگزین خوبی برای محدودیت‌های کتاب درسی و دیگر رسانه‌های تجسمی باشد و باعث بهبود روند یادگیری دانش آموزان شود.

حیران^۱ و همکاران (۲۰۲۲) نیز این بهبود یادگیری با انیمیشن را تأیید می‌کنند. قابلیت اثرگذاری بالای کارتون‌ها در پژوهش ویجتیلاکا^۲ (۲۰۲۰) نیز تأیید شده است. علاوه بر اینها طراحی انیمیشن‌های آموزشی، بر هیجان، یادگیری، انگیزه و علاقه کودکان نیز تأثیر دارد (بلبل^۳، ۲۰۲۱).

این پژوهش‌ها به صورت اختصاصی به پیمایش و نظرسنجی از گروه سنی «ج» نیرداخته‌اند و در جمع‌بندی پژوهش‌های انجام شده می‌توان گفت که هیچ یک گفت‌وگوها، شخصیت‌ها و صحنه‌های انیمیشن‌ها را به صورت دقیق و به تفکیک مورد بررسی قرار نداده‌اند و از سویی انیمیشن‌هایی که در نهایت در این پژوهش‌ها واکاوی شده‌اند، به‌ویژه در حوزه انیمیشن‌های داخلی پخش شده از صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، جزء پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌ها بوده‌اند و به صورت هدفمند و به انتخاب پژوهشگر نبوده‌اند.

چهارچوب نظری

تمام نظریه‌ها درباره مخاطب، به یک سنخ‌شناسی دوگانه منتهی می‌شوند. در یک سر طیف، نظریه‌هایی قرار دارند که مخاطب را فعال، آزاد، خلاق و گزینش‌گر می‌دانند و در سر دیگر طیف، نظریه‌هایی قرار دارند که مخاطب را منفعل، مجبور، مخلوق و گزینش‌شده در نظر می‌گیرند (بهرامی، ۱۳۹۱).

با توجه به مخاطب مدنظر این پژوهش که گروه کودک است و هنوز به بلوغ فکری لازم برای برخورد کاملاً فعال با پیام‌های رسانه‌ای نرسیده است، می‌توانند در رویارویی با انیمیشن‌ها و پیام‌های رسانه‌ای آنها در بیشتر موارد، منفعل بوده و پیام‌ها به بهترین نحو بر آنها اثرگذاری داشته باشند. درباره اثرات تربیتی رسانه بر کودکان، چون این فرایند به صورت تدریجی است و به مرور باعث ایجاد

1. Hayran
2. Wijethilaka
3. Bulbul

تغییرات در گرایش‌ها و افکار می‌شود، در بین نظریه‌های مطرح در تأثیرپذیری کودکان از رسانه‌ها می‌توان به نظریه‌های زیر اشاره کرد:

نظریه کاشت^۱: بحث اصلی جورج گربرنر^۲ و همکارانش این است که تلویزیون یک سیستم پیام است که یک جهان‌بینی را حتی به غلط، کاشته یا ایجاد می‌کند و به سادگی جای واقعیت را می‌گیرد؛ زیرا مخاطبان آن را به عنوان واقعیت می‌پذیرند و قضاوت درباره دنیای شخصی خود را برپایه آن واقعیت بنا می‌کنند (باران و دیویس^۳ ۲۰۱۱؛ رومر^۴ و دیگران، ۲۰۱۴).

نقطه محوری در نظریه کاشت، بحث از تأثیر بر ابعاد نگرشی و تغییر یا شکل‌دهی آن است. نظریه کاشت به تغییر نگاه فرد به دنیا و شکل‌دهی ساختار ارزشی توجه دارد و به این مسئله می‌پردازد که افزایش تماس با تلویزیون بر مفهوم‌سازی مخاطبان از واقعیت اجتماعی اثر گذاشته است؛ به گونه‌ای که آنها تصور می‌کنند بهترین و پایدارترین الگوهای تصویری را تلویزیون ارائه می‌کند.

بزرگ شدن و زیستن در چنین محیط نمادینی که تلویزیون بیشترین روایت‌ها را از آن تعریف می‌کند، منجر به شکلگیری تصویر ذهنی غیرواقعی از جهان می‌شود (باهنر و جعفری کیزقان، ۱۳۸۹). گربرنر محصول چنین فرایندی را «کاشت الگوهای مسلط ذهنی» می‌نامد (علیپور و همکاران، ۱۳۹۳). این نظریه بر آثار تدریجی و درازمدت رسانه‌ها بر شکلگیری تصویرذهنی مخاطبان از دنیای اطراف و مفهوم‌سازی آنان از واقعیت اجتماعی تأکید می‌کند.

نظریه یادگیری اجتماعی^۵: آلبرت بندورا^۶ در اوایل دهه ۱۹۶۰ نظریه «یادگیری اجتماعی و مشاهده‌ای» را برای درک تأثیر رسانه‌ها مطرح کرد. در بحث تربیت، علاوه بر تغییرات نگرشی، تغییرات رفتاری نیز باید در نظر گرفته شود. نظریه «یادگیری اجتماعی» بر تغییرات یا شکلگیری الگوهای رفتاری در مخاطب تأکید دارد. از نظر

1. Cultivation Theory

2. George Gerbner

3. Baran & Davis

4. Romer

5. Social Learning Theory

6. Albert Bandura

تحلیل مضامین متناسب و مغایر با فرهنگ ایرانی- اسلامی در پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌های ...

بندورا رسانه‌ها می‌توانند به مؤثرترین شکل ممکن، شیوه‌های جدید رفتاری را به کودکان آموزش دهند و تأثیرات عمیقی را برجای گذارند. افراد به شیوه‌های معینی رفتار کرده و رفتارشان مطابق با تقویتی که دریافت می‌کنند، شکل می‌گیرد (بشیر و جواهری، ۱۳۹۶).

بر اساس نظریه یادگیری اجتماعی یا مشاهده‌ای، فرد از طریق مطالعه و مشاهده نمونه‌های رسانه‌ای، رفتارهایی را فرامی‌گیرد و به تقلید و الگوبرداری از نمونه‌های رسانه‌ای گرایش می‌یابد (اسدیان و مقدم، ۱۳۹۴). در حال حاضر رسانه‌های جمعی، به‌ویژه رسانه‌های تصویری، منبع اصلی یادگیری اجتماعی هستند (بندورا، ۲۰۰۲؛ به نقل از مهدی زاده، ۱۳۹۱).

نظریه پسا پدیدارشناسی؛^۱ دون آیدی^۲ از فیلسوفان معروف آمریکا در زمینه علم و تکنولوژی است. وی در زمینه مطالعات تکنولوژی، از دو حیث پیشگام است: اول، از نخستین فیلسوفانی است که در آمریکا تکنولوژی را موضوع تأملات فلسفی خود قرار داد. دوم، از نخستین کسانی است که برای مطالعه تکنولوژی، از پدیدارشناسی استفاده کرد (آچترهویس^۳، ۲۰۰۱).

آیدی تکنولوژی را به منزله جزئی اساسی از پدیدارشناسی در نظر می‌گیرد و معتقد است: چون رابطه انسان و جهان در عصر جدید از طریق تکنولوژی صورت می‌گیرد، نمی‌توان بدون توجه به تکنولوژی و انواع روابط انسان با آن، به تفسیر درستی از رابطه انسان و جهان رسید. او این بررسی روابط را به صورت تجربی و واکاوی عینی تکنولوژی‌ها انجام می‌دهد و به دلیل نگاه تجربه‌گرایانه‌اش، کمی از پدیدارشناسی فاصله گرفته و روش خود را «پساپدیدار شناسی» می‌نامد (کاجی، ۱۳۹۲).

در پژوهش حاضر نیز پدیده انتقال پنهان و آشکار مفاهیم و آموزه‌های فرهنگی و اخلاقی (پدیدارشناسی) در قالب گفت‌وگوها، شخصیت‌ها و صحنه‌ها (عینی و کمی)، با رویکردی پسا پدیدارشناختی است. در سطح ادراکی با چهار نسبت و

1. Post Phenomenology
2. Don Ihde
3. Achterhuis

تحلیل مضامین متناسب و مغایر با فرهنگ ایرانی- اسلامی در پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌های ...

رابطه مواجه هستیم که عبارتند از: رابطه تجسّد^۱، رابطه هرمنوتیکی^۲، رابطه غیریت^۳ و رابطه زمینه^۴ و در سطح کلان با مفهوم چندگانگی فرهنگی^۵ مواجه هستیم.

در سطح فرهنگی نیز به رابطه میان مصنوعات تکنولوژیک و فرهنگ توجه می‌شود (آچترهویس، ۲۰۰۱). در این پژوهش سطح فرهنگی مد نظر است که نظر آیدی در این سطح چنین است: یکی از تکنولوژی‌هایی که به شدت زیست‌جهان ما را دگرگون کرده و باعث شکل‌گیری چندگانگی فرهنگی شده، تکنولوژی سیستم‌های هوشمند است. آیدی معتقد است مهم‌ترین کارکرد انقلاب چندفرهنگی این است که مرکزیت را از مغرب می‌گیرد. ابزار و تکنولوژی خاص در فرهنگ‌های مختلف می‌تواند باعث تغییر زیست‌جهان و ایجاد زیست‌جهان جدید شود.

نظریه نقادی^۶: این نظریه در مقام نقادی، به بررسی افراد، طبقات و نهادهایی می‌پردازد که فرایند تربیت را کنترل نموده، اهداف و اولویت‌های تربیتی را تعیین می‌کنند. فیلسوفان انتقادی مانند: هنری ژیرو^۷، میشل فوکو^۸، پائولو فریره^۹، هربرت مارکوزه^{۱۰}، ایوان ایلیچ^{۱۱} و... معتقدند که فرهنگ مسلط سرمایه‌داری از ابزارهای مهم قدرت که شامل اسناد معتبر یا متون درسی است، برای مشروعیت بخشیدن به سلطه استفاده می‌کند.

در جامعه پسامدرن معاصر، صاحبان قدرت، بخش سازمان‌یافته جامعه را کنترل کرده و بر احزاب مهم سیاسی مسلط هستند و پیام‌های الکترونیکی و رسانه‌ها را تنظیم می‌کنند. از دیدگاه نظریه‌پردازان انتقادی، متون درسی شامل دو بخش

1. Embodiment Relation
2. Hermeneutics Relation
3. Alterity Relation
4. Background Relation
5. Pluriculturalty
6. Critical Theory
7. Henry Giroux
8. Paul Michel Foucault
9. Paulo Freire
10. Herbert Marcuse
11. Ivan Illich

تحلیل مضامین متناسب و مغایر با فرهنگ ایرانی- اسلامی در پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌های ...

است: یکی متون درسی عیان که شامل: موضوعات و مهارت‌های آشکار است و دیگری متون درسی نهان که حاوی ارزش‌های مد نظر فرهنگ سرمایه‌داری است و برنامه‌های سینمایی و تلویزیونی، به‌ویژه انیمیشن‌ها می‌توانند چنین نقشی را ایفا کنند و این ارزش‌ها را بر گروه مستضعف و محروم جامعه تحمیل کنند (گوتک، ۱۹۹۷).

جامعه‌ای که بتواند از هر دو سرمایه فرهنگ ملی و بشری به همراه فرهنگ دینی و اسلامی به صورت منطقی و صحیح استفاده کند، قطعاً به منظومه‌ای جامع‌تر و کامل‌تر دست می‌یابد. تولید محصولات انیمیشنی یکی از بهترین راه‌ها برای نهادینه‌کردن هنجارهای مطلوب و فرهنگ ایرانی- اسلامی است؛ برای مثال تولید انیمیشن‌هایی با موضوع وجدان کاری، قوانین راهنمایی و رانندگی و حجاب و عفاف، در همین راستا صورت گرفته است (تقی‌پور و همکاران، ۱۳۹۷).

ارزش‌های اجتماعی از مؤلفه‌های فرهنگی مهمی است که نقش بسزایی در تعیین محتوای مجموعه‌های انیمیشنی دارد. مصداق‌هایی از ارزش‌ها و اخلاقیات فرهنگ ایرانی- اسلامی که در تولیدات فرهنگی و ارزیابی میزان تناسب یا مغایرت انیمیشن‌ها می‌توان از آنها به عنوان ملاک و شاخص بهره گرفت، به قرار زیر است:

اخلاق فردی حسنه: توجه به خداوند، صبر، رضا، توکل، شکر، خوف، رجا، قناعت، خضوع، خشوع، اخلاص و....

اخلاق فردی رذیله: بیتابی، غفلت، ناسپاسی، ناامیدی، غرور، عجب، ریا و....

اخلاق اجتماعی: صفاتی که در رابطه فرد با اجتماع حاصل می‌شود و خود شامل: صفات پسندیده (سخاوت، وفای به عهد، تواضع، عدالت، محبت، صداقت، راستی، گذشت، ایثار، خیرخواهی و...) و صفات ناپسند (حسادت، بخل، ظلم، کینه، خیانت، غضب و...) است (رمضانی، ۱۳۸۳).

در تحلیل محتوای تلخیصی مورد استفاده در پژوهش حاضر از این ادبیات و مؤلفه‌های مثبت و منفی استفاده شد. در نقطه مقابل تعالیم اسلامی، از منظر نظریه اومانستی یا اصالت انسان و نگاه فردگرایی در جامعه شناسی و اندیشه‌های

تحلیل مضامین متناسب و مغایر با فرهنگ ایرانی- اسلامی در پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌های ...

مکتب اگزیستانسیالیسم^۱ (وجودگرایی)، فرد و اندیشه او (نه جامعه یا چیز دیگر) معیار و ملاک همه چیز محسوب می‌شود و اخلاقیات، تابعی از انتخاب‌های شخصی و سلیقه فردی تعریف می‌شود.

در فلسفه اگزیستانسیال، سرشت و فطرت انسان نادیده گرفته شده و آدمی، فرآورده کار و انتخاب خویش است. در این مکتب، اگر فرد باور داشته باشد و اراده کند، می‌تواند به هر چیزی برسد و این فرد است که تعیین می‌کند چه باشد، نه ذات از پیش تعیین شده او. در اگزیستانسیالیسم، هیچ قدرت و نهادی (حتی خدا و باورهای مذهبی) جز خود فرد، حق تعیین ارزش اخلاقی و قانون‌گذاری برای انسان را ندارد. این انسان است که تصمیم می‌گیرد چه هنجارها و ارزش‌هایی را اخلاقی قلمداد کند و به آن پایبند باشد (سربخش، ۱۳۸۹).

به اذعان خود غربیان، فردگرایی با آثار منفی و زیانبارش بر زندگی انسان، او را با بحران‌های متعددی مواجه ساخته است. این فردگرایی در حوزه اخلاق و ترویج آن به واسطه انیمیشن‌ها، به نسبی‌گرایی اخلاقی کودکان می‌انجامد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر رویکرد، کیفی و از لحاظ ماهیت و اهداف، کاربردی و از حیث شیوه انجام، پژوهشی توصیفی از نوع پیمایشی و تحلیل محتوای عرفی و تلخیصی است که برای پاسخ به سؤال اول و دوم پژوهش، از روش پیمایشی و برای پاسخ به سؤال سوم و چهارم، از روش تحلیل محتوا استفاده شده است.

جامعه آماری نیز شامل دانش‌آموزان دختر پایه چهارم، پنجم و ششم ابتدایی (گروه سنی ج) در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ مدارس دولتی و عادی ناحیه ۲ شهر یزد است.

حجم نمونه براساس جدول مورگان و کرجسی با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس تعداد ۵۰۲ نفر انتخاب شدند. ابزار پژوهش نیز پرسشنامه محقق ساخته است.

1. Existentialism

تحلیل مضامین متناسب و مغایر با فرهنگ ایرانی- اسلامی در پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌های ...

کدها و مقولات اصلی و فرعی در این پرسشنامه، مشابه نمونه زیر ارائه شد و از صاحب‌نظران دانشگاهی درخواست گردید تا نظر خود را با انتخاب یکی از گزینه‌ها (موافقم، نظری ندارم، مخالفم) اعلام کنند. روایی محتوایی، صوری و ملاکی این پرسشنامه را اساتید صاحب‌نظر در دانشگاه یزد، مطلوب ارزیابی کردند و پایایی این ابزار با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ، $0/82$ به دست آمد.

با نظرسنجی از گروه نمونه، پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌های داخلی و خارجی شناسایی شد و دو نمونه از هر یک که فراوانی بالایی نسبت به دیگر انیمیشن‌ها داشتند، مورد تحلیل محتوا قرار گرفت. ابزار دیگر، مشاهده انیمیشن‌ها بود که به واسطه تماشای چندباره آنها، گفت‌وگوها، شخصیت‌ها، تصاویر و صحنه‌های آنها تحلیل (کدگذاری و مقوله بندی) شد. واحد تحلیل انیمیشن‌ها نیز صحنه انتخاب شد.

برای تعیین روایی بارها کدها و مقوله‌ها توسط کدگذاران بازاندیشی شد و برای تعیین پایایی ۲ قسمت از هر ۴ انیمیشن به صورت تصادفی انتخاب شده و تصاویر، شخصیت‌ها و گفت‌وگوهای آن که بیانگر مضامین مثبت و منفی بود، به صورت فهرست وارسی کدگذاری و مقوله بندی شد و سپس در اختیار دو صاحب‌نظر قرار گرفت تا میزان توافق خود را با این کدها و مقوله‌ها اعلام کنند و در نهایت، میزان توافق دو کدگذار (صاحب نظر) محاسبه شد.

به‌منظور تجزیه و تحلیل داده‌های پرسشنامه به کمک نرم‌افزار Excel 2019 از آمار توصیفی نظیر فراوانی و جدول فراوانی استفاده شد. به منظور کدگذاری از روش سیه و شانون^۱ (۲۰۰۵) که سه رویکرد مختلف (تحلیل محتوای عرفی و قراردادی^۲، تحلیل محتوای هدایت شده یا جهت‌دار^۳ و تحلیل محتوای تلخیصی یا تجمعی^۴) را برای تحلیل محتوا مطرح می‌کند، استفاده شد. تفاوت این سه رویکرد در نحوه کدگذاری است.

1. Hsieh and Shanon
2. Conventional Content Analysis
3. Directed Content Analysis
4. Summative Content Analysis

تحلیل مضامین متناسب و مغایر با فرهنگ ایرانی- اسلامی در پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌های ...

در تحلیل محتوای عرفی، آغاز پژوهش، مشاهده است و رمزها همزمان با تحلیل داده‌ها مشخص می‌شوند و رمزها از داده‌ها مشتق می‌شوند. در تحلیل محتوای تلخیصی، آغاز پژوهش، واژه‌های کلیدی است و این واژه‌ها در ضمن یا پیش از تحلیل داده‌ها مشخص می‌شوند و واژه‌های کلیدی براساس علاقه پژوهشگر یا ادبیات پژوهش به دست می‌آید و در پژوهش حاضر، هردو مد نظر بوده است. با توجه به اینکه این پژوهش به دنبال استخراج مفاهیم و مضامین از محتوا (گفت‌وگوها، شخصیت‌ها، صحنه‌ها) است، از روش تحلیل محتوای کیفی استفاده شد؛ به گونه‌ای که تصاویر با رویکرد عرفی و گفت‌وگوها با رویکرد تلخیصی تحلیل شد.

یافته‌های پژوهش

در پاسخ به سؤال اول پژوهش، از دانش‌آموزان با فرم نظرسنجی تشریحی درخواست شد تا نام پنج انیمیشنی را که علاقه بیشتری به تماشای آن دارند، بنویسند. پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌ها از نظر گروه سنی (ج) در جدول (۱) آمده است:

جدول (۱): توزیع فراوانی علاقه‌مندی کودکان گروه سنی (ج) به انیمیشن‌ها

ردیف	عنوان انیمیشن	فراوانی	ردیف	عنوان انیمیشن	فراوانی	ردیف	عنوان انیمیشن	فراوانی
۱	مهارت‌های زندگی	۱۸۰	۶	آنشرلی با موهای قرمز	۸۳	۱۱	آبشار سرنوشت	۳۶
۲	تام و جری	۱۱۴	۷	ماجراجویی در پاریس	۷۰	۱۲	فوتبال ریاتی	۲۹
۳	باب اسفنجی شلوار مکعبی	۱۱۰	۸	پلنگ صورتی	۶۵	۱۳	میشا و ماشا	۲۸
۴	حنا دختری در مزرعه	۱۰۸	۹	اژدها سواران	۶۵	۱۴	هایدی	۲۶
۵	پهلوانان	۹۵	۱۰	زنان کوچک	۴۲	۱۵	ببعی و ببعو	۲۶

مطابق جدول (۱)، انیمیشن «مهارت‌های زندگی» بالاترین فراوانی و «ببعی و ببعو» کمترین فراوانی را از لحاظ علاقه‌مندی مخاطبان دارند و از بین ۱۵ انیمیشن

تحلیل مضامین متناسب و مغایر با فرهنگ ایرانی- اسلامی در پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌های ...

پرمخاطب، ۱۲ مورد، خارجی و ۳ مورد، داخلی هستند که نشان دهنده محبوبیت بیشتر انیمیشن‌های خارجی است.

سؤال دوم: پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌های داخلی و خارجی از نظر گروه سنی «ج» کدام‌اند؟

در بین انیمیشن‌های پرمخاطب، نام انیمیشن‌های داخلی «مهارت‌های زندگی»، «پهلوانان» و «ببعی و ببعو» دیده می‌شود که در این پژوهش، محتوای «مهارت‌های زندگی» و «پهلوانان» که بیشترین فراوانی را دارند، تحلیل و بررسی شدند. «مهارت‌های زندگی» طولانی‌ترین انیمیشن ایرانی است که در مرکز پویانمایی صبا تهیه شده و برای اولین بار در مهر ۱۳۹۲ از شبکه پویا پخش شد. هدف از ساخت این انیمیشن، آموزش مهارت‌های مورد نیاز برای زندگی اجتماعی و نکات مربوط به آداب معاشرت است و حول محور خانواده‌ای فرهنگی شکل می‌گیرد که دارای یک پسر و دختر نوجوان است و با پدر بزرگ و مادر بزرگ زندگی می‌کنند. در این پژوهش، ۲۰ قسمت از این انیمیشن به طور تصادفی انتخاب و تحلیل محتوا شده است.

انیمیشن «پهلوانان» نیز که توسط سیاوش زریتابادی کارگردانی و به زبان‌های عربی و ترکی دوبله شده، درباره مرام پهلوانی و مبارزات پهلوان پوریا و شاگردانش با اسکندر خان حریص و جاه طلب است که شامل ۴ فصل و هر فصل، ۱۳ قسمت ۳۰ دقیقه‌ای است. در این پژوهش، فصل اول آن شامل ۱۳ قسمت مورد تحلیل محتوا قرار گرفته است.

جدول (۲): توزیع فراوانی انیمیشن‌های پرمخاطب به تفکیک داخلی و خارجی

ردیف	انیمیشن‌های خارجی	فراوانی	ردیف	انیمیشن‌های داخلی	فراوانی
۱	تام و جری	۱۱۴	۱	مهارت‌های زندگی	۱۸۰
۲	باب اسفنجی شلوار مکعبی	۱۱۰	۲	پهلوانان	۹۵
۳	حنا دختری در مزرعه	۱۰۸	۳	ببعی و ببعو	۲۶
۴	آنشرلی یا موهای قرمز	۸۳			

تحلیل مضامین متناسب و مغایر با فرهنگ ایرانی- اسلامی در پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌های ...

در بین پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌های خارجی، «تام و جری» با ۱۱۴ و «باب اسفنجی» با ۱۱۰ فراوانی، بیشترین علاقه‌مندی را به خود اختصاص داده‌اند که به دلیل وجود پژوهش‌های دیگر درباره آنها، دو انیمیشن «حنا دختری در مزرعه» با ۱۰۸ و «آنشرلی با موهای قرمز» با ۸۳ فراوانی، مورد بررسی قرار گرفتند.

نام اصلی «حنا دختری در مزرعه»، «کاتری دختر چمنزار»^۱ است که در ژاپن با نام «میکاسا» نیز شناخته می‌شود. این مجموعه توسط استودیو نیپون انیمیشن^۲ ساخته شده است که شامل ۴۹ قسمت بود و ۳۰ قسمت آن به فارسی دوبله شد. نام تمام شخصیت‌های آن نیز فارسی‌سازی شد. این انیمیشن درباره دختر خردسالی به نام «حنا»ست که به دلیل نیاز مالی و کمک به خانواده، در یک مزرعه کار می‌کند و با تلاش و پشت‌کارش می‌کوشد در تحصیل و فراگیری علم، از دیگران عقب نماند.

نام اصلی «آنشرلی با موهای قرمز» نیز «آنه در گرین گیلز»^۳ است که برپایه رمان هشت جلدی «آنه در گرین گیلز» به قلم لوسی مود مونتگومری^۴ ساخته شده است. این انیمیشن ساخت استودیو نیپون بود و درباره دختری یتیم به نام «آنه شرلی» است که اشتباهی به جای یک پسر یتیم، برای فرزندخواندگی خانواده «کاتبرت» به «گرین گیلز» فرستاده می‌شود.

سؤال سوم: کدام‌یک از شخصیت‌ها، صحنه‌ها و گفت‌وگوهای این انیمیشن‌ها مضامین مثبت را منتقل می‌کنند؟

شخصیت‌های مثبت در این انیمیشن‌ها در جدول (۳) ارائه شده است:

1. Katri, Girl of the Meadows
2. Nippon Animation
3. Anne of Green Gables
4. Lucy Maud Montgomery

تحلیل مضامین متناسب و مغایر با فرهنگ ایرانی- اسلامی در پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌های ...

جدول (۳): شخصیت‌های مثبت در انیمیشن‌های حنا، آنشرلی، مهارت‌های زندگی و پهلوانان

عنوان	تصویر کاراکتر	مضمون
حنا دختری در مزرعه		حنا دختر بچه‌ای سخت‌کوش و با استعداد، شیرین‌زبان و با روابط اجتماعی بالا، سپاسگزار و قدردان لطف دیگران است. علاقه‌مند به مهارت‌های هنری و اهل مهارت‌آموزی است.
		آقای تیمو مرد مزرعه‌داری است که حنا را برای انجام کارهای اشتباه تنبیه و از او در مقابل محبت‌ها و وظیفه‌شناسی‌اش تقدیر می‌کند.
		الناز پیر، پیرزن هنرمندی است که در هنر ریسنده‌گی و بافندگی تجربه و مهارت خاصی دارد و این هنر را با صبر و حوصله و خوش‌رویی در اختیار علاقه‌مندان از جمله حنا قرار می‌دهد.
		پسرک چوپان، پسر سخت‌کوش و بامحبتی است که به‌عنوان یک دوست وفادار سعی می‌کند حنا را در حل مسائل و مشکلاتش یاری دهد تا راحت‌تر بتواند با شرایط سازگار شود.
		سارا خانمی مهربان است که از حنا می‌خواهد به‌عنوان پرستار از پسر کوچکش مراقبت کند، ولی در کنار پرستاری، به او هنر قلاب‌دوزی می‌آموزد و فرصتی فراهم می‌آورد تا حنا بتواند به تحصیل بپردازد.
آنشرلی با موهای قرمز		آنشرلی، دختری باهوش و ذکاوت، با قدرت تخیل بالا، روابط اجتماعی بالا و مهربان است که از مشکلات خود، تجربه‌ی جدیدی می‌آموزد.
		ماریلا خانمی مجرد است. او احساسی و سخت‌گیر و فردی بی‌رحم به نظر می‌آید، اما فردی دلسوز است و سخت‌گیری‌هایش برای تربیت بهتر آنشرلی است.
		متیو مرد مجردی که با ماریلا خواهرش زندگی می‌کند. او مهربان و خجالتی است و هر روز در مزرعه در حال کار و تلاش است. او حامی آنشرلی بوده و برای رسیدن به موفقیت، تشویقش می‌کند.
		دیانا دوست صمیمی آنشرلی، باهوش و پرجنب‌وجوش است. آنها با هم پیمان بسته‌اند که در هیچ شرایطی یکدیگر را فراموش نکنند. اختلاف‌نظر آنان باعث آزرده‌گی خاطرشان نمی‌شود.
		دوشیزه استیسی، معلم مدرسه‌ی اولی است و در میان دانش‌آموزان از محبوبیت خاصی برخوردار است. او برای موفقیت دانش‌آموزانش تلاش کرده و مثل یک حامی، پایه‌پای آنها حرکت می‌کند.

عنوان	تصویر کاراکتر	مضمون
مهارت‌های زندگی		آقا مرتضی نقش پدر بزرگ مهسا و دانا را دارد. او به همه افراد محله در رفع مشکلاتشان کمک می‌کند. همچنین با کودکان مهربان بوده و با روش‌های درست، آموزه‌های مثبتی به آنان می‌آموزد.
		مادر بزرگ که بتول نام دارد، خانه‌دار است و در کارهای خانه به عروسش کمک می‌کند. به‌عنوان یک مادر بزرگ باتجربه نیز نوه‌های خود را در حل مشکلاتشان یاری می‌دهد.
		پدر خانواده که رضا نام دارد، مهندس و دارای دو فرزند به نام‌های مهسا و دانا است. او پدری مهربان و مسئولیت‌پذیر است و میکوشد فرزندانش را درست تربیت کند.
		زهرا خانم، مادر خانواده است که با مهربانی، در مقابل رفتارهای نادرست فرزندانش واکنش درست و آموزنده دارد و برای انجام کارهایش با بزرگ‌ترها مشورت و از فرزندانش نظرخواهی می‌کند.
		دانا پسر بازیگوش آقا رضا و زهرا خانم، در پایه اول دبستان است و گاهی مرتکب اشتباهاتی می‌شود که با راهنمایی‌های بزرگ‌ترها به اشتباهاتش پی برده و آنها را اصلاح می‌کند.
		مهسا خواهر دانا، در پایه اول راهنمایی تحصیل میکند. درس‌خوان و باهوش است. به‌عنوان یک الگو برای برادرش عمل می‌کند و در تصمیم‌گیری‌ها اظهار نظر میکند و از نظراتش استفاده می‌شود.
		زهرا خانم، خواهر زهرا خانم و مادر پریا و پوریاست. او دلسوز است، اما گاهی از دست فرزندانش کلافه میشود و رفتار درستی با آنها ندارد و برای حل مشکلاتش با خواهرش مشورت می‌کند.
		پریا خواهر دوقلوی پوریاست. بازی‌های کودکانه و کشمکش‌های خواهربرادری او و پوریا در طول این انیمیشن دیده می‌شود که اغلب با میانجی‌گری بزرگ‌ترها حل و فصل میشود.
		پوریا برادر پریاست و پسری پر جنب و جوش و پرماجر است و با خواهرش کشمکش‌هایی دارد.

تحلیل مضامین متناسب و مغایر با فرهنگ ایرانی- اسلامی در پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌های ...

عنوان	تصویر کاراکتر	مضمون
پهلوانان		محمود خوارزمی، ملقب به پوریای ولی، از پهلوانان نامدار، مردمی، محبوب و شاعر ایرانی اهل خوارزم است که در ورزش‌های زورخانه‌ای متبحر است. اهل ساده‌زیستی و کمک به مستمندان و مظلومان است. آهنگر و اداره‌کننده تنها زورخانه شهر است. او با اخلاق و بامرام پهلوانی، دشمن ظلم و ستم حاکمان و اهل کمک به شاگردانش است.
		یاور، یکی از شاگردان پوریاست که مانند استادش به کار آهنگری مشغول بوده و هنگام مبارزه با ظلم و فساد حاکمان و مسئولان، شانه به شانه استادش حرکت کرده و به مبارزه می‌پردازد.
		صفی، قبلاً اهل جنگ و نبرد با اشرار بوده و به جمع یاران باوفای پوریا پیوسته است. او به نمدمالی مشغول است و در مبارزه با ظالمان و ترویج مرام پهلوانی، پوریا را یاری می‌دهد.
		مفرد، هم قبل از آشنایی با پوریا به دزدی و راهزنی مشغول بوده، اما شیفته مرام پهلوان پوریا و شاگردش می‌شود. مشغول حرفه آرایشگری است. او اهل گرفتن حق مظلوم از ظالم و مبارزه با بیدادگری است.

تصاویر و صحنه‌های متناسب با فرهنگ ایرانی اسلامی انیمیشن‌ها در جدول (۴) ارائه شده است:

جدول (۴): تصاویر و صحنه‌های مثبت در انیمیشن‌های حنا، آنشرلی، مهارت‌های زندگی و پهلوانان

نمونه تصویر	مضمون	نمونه تصویر	مضمون	نمونه تصویر	مضمون
	کتاب‌خوانی		تلاش و استمرار برای یادگیری		تلاش و پشتکار
	مهربانی با حیوانات		هنر حصیربافی		همکاری و تعاون
	دقت و توجه در کسب مهارت		تفریح و بازی‌های کودکانه		کار گروهی

حنا دختری در مزرعه

مضمون	نمونه تصویر	مضمون	نمونه تصویر	مضمون	نمونه تصویر
کمک به افراد ناتوان		مهارت ریسندگی		مهر مادری	
دورهمی		مداوای بیمار		استفاده بهینه از وقت	
ساده‌زیستی		هنر کفاشی		کسب تجربه	
قصه‌خوانی و قصه‌گویی برای کودکان کوچک‌تر		عیادت از بیمار		نظافت	
خلاقیت و استفاده از وسایل دور ریختنی		لذت بردن از شادی‌های کودکان		پیمان دوستی	
گفت‌وگوی دوستانه		حس آرامش در کنار خانواده		دورهمی‌های دوستانه	
برگزاری کارهای فوق‌برنامه در مدرسه		درخواست عذر و بخشش		دعا و نجوای شبانه	
استقبال از مهمان		تخیل و رؤیاپردازی		انجام نظافت شخصی	
کمک به بزرگ‌ترها		قدردانی از محبت دیگران		کتاب‌خوانی	

حنا دختری در مزرعه

آتشلی با موهلی قرمز

تحلیل مضامین متناسب و مغایر با فرهنگ ایرانی- اسلامی در پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌های ...

مضمون	نمونه تصویر	مضمون	نمونه تصویر	مضمون	نمونه تصویر
تبادل تجربه		کمک به والدین		رعایت قوانین رانندگی	
مطالعه کردن		قدردانی از لطف خانواده		هدیه دادن	
چشن و دورهمی دوستانه		مهمانی و مهمان‌نوازی		گفتگو و مشورت	
دورهمی خانوادگی		پوشش مناسب در فضای آموزشی		ادغام و تلفیق دانش‌آموزان عادی و معلول (طرح شمول)	
باری هموعان		ترویج و معرفی فرهنگ و ورزش‌های زورخانه‌ای		مهارت در هنرهای رزمی	
پناه دادن به بی‌پناهان و مستضعفان		مهربانی با حیوانات		کمک به مستضعفان	
بخشش مال		دفاع از مستضعفان		اهمیت کتاب و کتاب‌خوانی	
				عبادت و بندگی خداوند	

مهارت‌های زندگی

جهلوانان

گفت‌وگوهای مثبت انیمیشن‌ها در جدول (۵) ارائه شده است:

جدول (۵): گفت‌وگوهای (مقوله) مثبت در انیمیشن‌های حنا، آنشرلی، مهارت‌های زندگی و پهلوانان

عنوان	مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی
حنا	ارزش‌های والای انسانی	برخورد مؤدبانه، نجابت و پاکی، راستگویی، ذکاوت، دلسوزی و مهربانی، شعور و شخصیت، رازداری، کمک به سالمندان، هدیه‌دادن، کمک به هم‌نوع، فراموش‌نکردن خوبی دیگران، قدردانی از لطف دیگران، مسئولیت‌پذیری
	علاقه به علم‌آموزی	علاقه به کتاب، قصه‌خوانی، علاقه به کتاب‌خوانی، ذوق رفتن به مدرسه، آرزوی رفتن به مدرسه
	مهارت‌های ارتباطی و کلامی قوی	مشورت با بزرگ‌ترها، حفظ روابط دوستانه، روابط اجتماعی بالا، شیرین‌زبانی، کلام نافذ و گویا، روحیه کار گروهی
	اهمیت جایگاه خانواده	مهر مادری، انتظار، دل‌تنگی، شوق دیدار مادر و فرزند، فداکاری در حق خانواده، غم دوری از خانواده
	رفتار درست با حیوانات	نجات حیوانات، صحبت با حیوانات، نگهداری حیوانات، مهربانی با حیوانات
	ارزش‌های دینی و مذهبی	سپردن کارها به خدا، مناجات با خدا، تسلیم در برابر خواست خدا، توکل به خداوند، اعتقاد به روزی‌رسان بودن خداوند
	رمز موفقیت	پشتکار، استفاده از تجارب دیگران، تحمل سختی‌ها، دقت در عمل، تمرین و تکرار، ذوق و علاقه، صبر و حوصله
	ویژگی‌های شخصیتی	کنجکاو، خلاقیت، مثبت‌اندیشی، مهربانی، سخت‌کوشی، هوش و ذکاوت
آنشرلی	رفتار درست با طبیعت	لذت از زیبایی‌های طبیعت، محافظت از محیط‌زیست، احترام به محیط‌زیست، صحبت با طبیعت، آزادی فکر در طبیعت
	ارزش‌های دینی	اهمیت‌ندادن به مادیات، نجوا و شکرگزاری خداوند، مراسم روز یکشنبه، مراسم دعا خوانی، مبارزه با نفس، لباس مخصوص مراسم دینی، توجه به زیبایی‌ها و نعمت‌های الهی، زندگی اخروی
	مهارت‌های ارتباطی	برخورد مؤدبانه با بزرگ‌ترها، شخصیت قائل شدن برای کوچک‌ترها، استفاده از جملات ادبی و زیبا، شیرین‌زبانی، روابط اجتماعی مطلوب
	ارزش‌های والای انسانی	قناعت، مهمانی و مهمان‌نوازی، مسئولیت‌پذیری، عدم مقایسه خود با دیگران، تواضع و فروتنی، ظلم ناپذیری و دفاع از حق خود، اعتماد به نفس، خوش‌قولی، همدلی، دلسوزی، گذشت، رازداری، صداقت و راستگویی
	جایگاه والای خانواده	حس خوب تعلق به خانواده، حفظ حریم خانه و خانواده، احسان و نیکی به خانواده، احترام به خانواده
	ذوق و شوق علم‌آموزی	توصیه به کتاب‌خوانی، هدیه دادن کتاب، تشخیص استعداد دانش‌آموزان، ذوق و شوق رفتن به مدرسه
	هنر درست زندگی کردن	درس‌گرفتن از اشتباهات، آینده‌نگری، پذیرفتن اشتباهات، تلاش برای جبران اشتباه، انجام کارها به‌صورت اصولی، تلاش و استمرار در رسیدن به هدف، تلاش برای تحقق خیال‌پردازی‌های ذهنی، زندگی هدفمند

تحلیل مضامین متناسب و مغایر با فرهنگ ایرانی- اسلامی در پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌های ...

عنوان	مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی
مهارت‌های زندگی	ویژگی‌های والای شخصیتی	مشورت و همفکری، همکاری و همیاری، ایثار و فداکاری، راستی و صداقت، چاره‌جویی برای حل مشکل، کمک به فشر ضعیف، انجام کار خیر، صلح‌رحم، خویشتنداری
	اهمیت و جایگاه خانواده	زندگی خوب در کنار خانواده، نظرخواهی از اعضای خانواده، دوره‌می‌های خانوادگی، قدردانی از زحمات خانواده، محبت‌های زن و شوهری
	وطن‌دوستی	خرید کالاهای ایرانی، تعلق خاطر داشتن به وطن، پاس‌داشتن زبان فارسی
	جشن‌های کهن ایرانی	دوره‌می شب یلدا، قصه‌گویی شب یلدا، نقالی خوانی، شاهنامه خوانی شب یلدا
	اهمیت بازی‌های کودکانه	انجام بازی‌های سنتی، افزایش مهارت‌ها با انجام بازی‌های جسمانی، کتاب‌بازی‌های سنتی
	رموز فراگیری علم	سکوت‌کردن، شنونده خوب‌بودن، فراگرفتن، به‌کار بستن، یاددهی به دیگران
	رموز موفقیت در کسب‌وکار	ادب و احترام به مشتری، رعایت بهداشت، آغاز کار با نام خدا، استفاده صحیح از وسایل، صرفه‌جویی
	به‌فعلیت رساندن استعدادهای بالقوه	شناخت استعدادهای فرد، فرصت پرورش و ارتقای استعداد، دوست‌داشتن سرمایه‌های وجودی، رسیدن به خودباوری
پهلوانان	مرام و مسلک پهلوانی	آزادگی، جوانمردی، قناعت، درویش‌مسلکی، پناه بی‌پناهان، مهربانی و عطف، توسل به حضرت علی، یتیم‌نوازی، کمک به مظلومان، رقابت سالم، مشورت و چاره‌اندیشی، بخشندگی، سیرت زیبا
	ارزش‌های اخلاقی و مذهبی	دعا کردن در حق دیگران، تقدس ازدواج، توسل به خداوند و ائمه اطهار (ع)، دیدار با زائران مکان‌های مقدس، خلوص نیت در نماز، زیارت خانه خدا، راز و نیاز با خداوند، جنگ با اشرار، امر به معروف و نهی از منکر
	راه و رسم زندگی	کسب تجربه، انتخاب مسیر درست زندگی، تکرار نکردن تجربیات اشتباه

سؤال چهارم: کدام‌یک از شخصیت‌ها، صحنه‌ها و گفت‌وگوهای این انیمیشن‌ها مضامین منفی را منتقل می‌کنند؟

شخصیت‌های منفی در جدول (۶) ارائه شده است:

جدول (۶): شخصیت‌های منفی در انیمیشن‌های حنا، آنتشرلی، مهارت‌های زندگی و پهلوانان

مضمون	تصویر کاراکتر	
خانم سودا نقش خدمتکار خانۀ آقای تیمو را دارد. او با حيله و نیرنگ، وارد این خانواده می‌شود و از اعتماد آنان سوء استفاده می‌کند تا به هدفش (دزدیدن پشمها) برسد، اما نقشه‌اش برملا شده و رسوا می‌گردد.		حنا
عمه خانم، زنی بسیار سختگیر و بداخلاق است. خودبرتربین است و همیشه افسار سطح پایین را مورد تمسخر قرار می‌دهد. او حنا را وادار به انجام کارهای سخت می‌کند، اما در نهایت در مقابل مهر و محبت بی‌نهایت حنا تسلیم شده و تصمیم می‌گیرد دید خود را به جامعه و افرادی تغییر دهد.		
ریچل لیند، دوست و همسایۀ ماریلاست. او در اکثر کارها اظهارنظر کرده و ابتدا ماریلا را برای قبول کردن سرپرستی آنتشرلی سرزنش می‌کند. همچنین آنتشرلی را به خاطر ظاهرش مسخره و ناراحت می‌کند، اما آنتشرلی با شیرین‌زبانی، خودش را در دل او جا می‌کند. در ادامه، خانم لیند یکی از افرادی می‌شود که برای رسیدن آنتشرلی به موفقیت به او کمک و او را تشویق می‌کند.		آنتشرلی
گیلبرت یکی از همکلاسی‌های آنتشرلی است. او که پسر خوش‌اندام، خوش‌پوش و پولدار است، آنه را به خاطر ظاهر و موهای قرمزش مورد تمسخر قرار می‌دهد، اما در نهایت از رفتارش پشیمان شده و از آنه می‌خواهد که او را به خاطر رفتارش ببخشد. در قسمت‌های پایانی، آنه و گیلبرت باهم صمیمی شده و ازدواج می‌کنند.		
آقا فرهنگ، باجناغ آقا رضاست. او صاحب یک فروشگاه بزرگ فرش است. آقا فرهنگ در جریان این انیمیشن رفتارهای متغیر اشتباهی از خود نشان می‌دهد، اما به اشتباهاتش پی برده و آنها را اصلاح می‌کند.		مهارت‌های زندگی
اسکندر، داروغۀ شهر خوارزم است. او فردی مستبد، زورگو، خودخواه، حيله‌گر و جاه‌طلب است و با متوسل شدن به نقشه‌ها و حيله‌های جدید، به دنبال نابودی و بی‌اعتماد کردن مردم نسبت به پهلوان پوریاست.		پهلوانان
حاکم شهر، فردی بی‌کفایت و بی‌لیاقت است که همیشه به دنبال خوش‌گذرانی بوده و در زمینۀ اداره شهر هیچ‌گونه صلاحیتی ندارد.		
تیمور و دیگر گزومه‌های شهر، افرادی بی‌کفایت، زورگو، فرصت‌طلب، ترسو و خوش‌گذران هستند که سالانه چندین بار از کشاورزان و روستاییان باج و خراج زور می‌گیرند.		

تحلیل مضامین متناسب و مغایر با فرهنگ ایرانی- اسلامی در پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌های ...

تصاویر و صحنه‌های منفی در جدول (V) ارائه شده است:

جدول (V): تصاویر و صحنه‌های منفی در انیمیشن‌های حنا، آنشرلی، مهارت‌های زندگی و پهلوانان

حنا دختری در مزرعه							
مضمون	نمونه تصویر	مضمون	نمونه تصویر	مضمون	نمونه تصویر	مضمون	نمونه تصویر
		اضطراب ناشی از حمله حیوانات		توهین و تحقیر		تنبیه و مجازات	
آنشرلی با موهای قرمز							
پرخاشگری		عصبانیت		تمسخر		انجام کارهای خطرناک	
						بی احتیاطی	
مهارت‌های زندگی							
بحث و جدل		بی احترامی به بزرگ‌ترها		عصبانیت و پرخاشگری		استراق سمع	
پهلوانان							
توسل به زور		زورگویی		توهین و تحقیر مردم		مردم‌آزاری	
بی‌مسئولیتی		بی‌کفایتی حاکمان		دزدی		زورگیری	
		عیش و نوش		توسل به جادو		بی احترامی به سالمندان	

تحلیل مضامین متناسب و مغایر با فرهنگ ایرانی- اسلامی در پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌های ...

گفت‌وگوهای (مقوله) منفی در جدول (۸) ارائه شده است:

جدول (۸): گفت‌وگوهای (مقوله) منفی در انیمیشن‌های حنا، آنشرلی، مهارت‌های زندگی و پهلوانان

عنوان	مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی
حنا دختری در مزرعه	محتوای نامناسب برای کودکان	استفاده از واژه‌ها و کلمات نامناسب
	کودک کار	کار در کودکی
	ناسپاسی	مکر و حيله، نقشه از قبل تعیین شده، دزدی، سوء استفاده کردن از اعتماد دیگران
	خود برتربینی	تبعیض طبقاتی، غرور، توهین و تحقیر
آنشرلی با موهای قرمز	ردبلیت‌های اخلاقی	بداخلاقی، دروغ‌گویی، قضاوت زودهنگام، تنبیه بدنی، تمسخر
	ردبلیت‌های اخلاقی	قضاوت زودهنگام، قضاوت از روی ظواهر، تمسخر، دخالت بیجا
	تبعیض جنسیتی	برتری پسر نسبت به دختر
	تربیت مستبدانه	استفاده از روش تربیتی نادرست
مهارت‌های زندگی	خرافه‌پرستی	توجه به خرافات
	پرورش حیوانات حرام‌گوشت	پرورش خوک
	نداشتن هدف	کسلی و تنبلی، بی‌حوصلگی، انجام کارها به اجبار، ناامیدی
پهلوانان	خود برتربینی	فخر فروشی، غرور بیجا، عدم رعایت نوبت
	زورگویی و بی‌کفایتی حاکم و مسئولان شهر	بی‌احترامی به شهروندان، حيله‌گری مسئولان، مردم‌آزاری، تحقیر و توهین روستاییان، تمسخر شهروندان، بدرفتاری با مردم بی‌بضاعت، گرفتن باج و خراج زور، خوشگذرانی حاکم و مسئولان شهر
	جاه طلبی	قدرت طلبی، زیاده خواهی، غرور و خود برتربینی
	محتوای نامناسب برای کودکان	استفاده از جملات و واژه‌های نامناسب

نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش در سؤال اول نشان داد که انیمیشن‌های مهارت‌های زندگی، تام و جری، باب اسفنجی، حنا دختری در مزرعه، پهلوانان، آنشرلی با موهای قرمز، ماجراجویی در پاریس، پلنگ صورتی، اژدها سواران، زنان کوچک، آبخار سرنوشت، فوتبال رباتی، میشا و ماشا، هایدی و ببعی و ببعی و ببعو از پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌ها از نظر دانش‌آموزان دختر گروه سنی (ج) (کلاس‌های چهارم، پنجم و ششم) مدارس دولتی ناحیه ۲ شهر یزد هستند.

تحلیل مضامین متناسب و مغایر با فرهنگ ایرانی- اسلامی در پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌های ...

انیمیشن‌های خارجی برای کودکان و نوجوانان محبوبیت بیشتری دارند و این مسئله می‌تواند به دلیل جذابیت آنها نسبت به انیمیشن‌های داخلی، خلاقیت در شخصیت پردازی آنها و وجود محدودیت و ساز و کارهای مبهم برای شخصیت پردازی‌های داخلی باشد.

نتایج پژوهش در سؤال دوم نشان داد که در بین انیمیشن‌های پرمخاطب، نام انیمیشن‌های داخلی مهارت‌های زندگی، پهلوانان و بعی و ببعو و نام انیمیشن‌های خارجی تام و جری، باب اسفنجی، حنا دختری در مزرعه، آنشرلی با موهای قرمز، ماجراجویی در پاریس، پلنگ صورتی، اژدها سواران، زنان کوچک، آبشار سرنوشت، فوتبال ربانی، میشا و ماشا و هایدی دیده می‌شود.

در بین این اسامی، نام ۴ انیمیشن حنا دختری در مزرعه، آنشرلی با موهای قرمز، زنان کوچک و هایدی که شخصیت‌های اصلی آنها را زنان و دختران تشکیل می‌دهند، دیده می‌شود که یک دلیل عمده فراوانی این انتخاب‌ها، می‌تواند متأثر از انجام این پژوهش بر روی دانش‌آموزان دختر باشد.

سؤال سوم و چهارم پژوهش این بود که مضامین مغایر و متناسب با فرهنگ ایرانی- اسلامی در این انیمیشن‌ها کدام‌اند؟ برای بررسی بهتر و دقیق‌تر مضامین به دست آمده، این مضامین در سه سطح طبقه‌بندی شد و با مقایسه سطوح، درباره آنها بحث می‌شود.

سطح نخست مربوط به مضامینی است که اصل مضمون، مثبت بوده و اگر نکته منفی احتمال بروز یابد، شاید مربوط به تفاوت‌های فرهنگی باشد. با وجود این، در سطح نخست، کفه ترازو به سمت نکات مثبت سنگینی می‌کند. مضامینی همچون: دقت و توجه در کسب مهارت، کتاب و کتاب‌خوانی، اهمیت جایگاه خانواده، کسب تجربه، استفاده بهینه از وقت، مرام و مسلک پهلوانی، نظافت و پاکیزگی، تفریح و بازی‌های کودکانه، استمرار در یادگیری، عیادت از بیمار، همکاری و تعاون، کار گروهی، کمک به نیازمندان، صلح رحم، تواضع و فروتنی، رعایت قوانین و مقررات، قدردانی از لطف دیگران، خلاقیت، مهمان‌نوازی، طرح شمول (ادغام دانش‌آموزان معلول و عادی)، احسان به والدین، عبادت و بندگی خداوند، مهارت ارتباطی بالا، وطن‌دوستی، دوستی با طبیعت، هنر درست زندگی کردن و....

تحلیل مضامین متناسب و مغایر با فرهنگ ایرانی- اسلامی در پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌های ...

این مضامین با نتایج پژوهش کرد و صمدی (۱۳۹۵) همسوست. آنان با تحلیل نشانه‌شناختی ارزش‌های فرهنگی- اجتماعی کارتون‌های خارجی پخش شده در شبکه ۵ سیما به این نتیجه رسیدند که انیمیشن‌های خارجی به ارزش‌های انگیزشی مانند: دوستی حقیقی، داشتن صداقت و مسئولیت‌پذیری توجه دارند.

پژوهش حاضر به لحاظ وجود مضامین متناسب مشترک مانند: اهمیت جایگاه والای خانواده و درونی‌بودن رشد و پیشرفت در تحلیل انیمیشن‌ها با پژوهش بشیر و جواهری (۱۳۹۶) همسویی دارد.

یکی از این مضامین، جایگاه و اهمیت نقش خانواده است و نکته قابل توجه اینکه با وجود جایگاه متزلزلی که خانواده در جوامع غربی دارد، زمانی که قرار بر تولید برای کودکان و نوجوانان جامعه باشد، جایگاه خاصی را برای خانواده در نظر می‌گیرند.

علاوه بر بحث جایگاه مهم خانواده، مضامین دیگری مانند کمک به نیازمندان و مستمندان، دوستی و صمیمیت، محبت به دیگران، خوشرویی و مهربانی، دلسوزی و... نیز دیده می‌شود. در واقع شاهد این هستیم که شخصیت‌های اصلی این انیمیشن‌ها افرادی مهربان، خوشرو و دلسوز بوده و به عنوان الگوهایی با چنین ویژگی‌هایی معرفی شده، مخاطب را به همان سمت هدایت می‌کنند. البته همانطور که گفته شد، باید بحث تفاوت‌های فرهنگی را مد نظر داشت؛ زیرا مفاهیمی مانند دوستی و صمیمیت که در انیمیشن‌ها دیده می‌شود، شاید برخاسته از نگرشی ناصحیح و سطحی باشد؛ مثلاً هنگامی که صحبت از دوستی می‌شود، ممکن است دوستی با جنس مخالف مطرح شود و این نوع دوستی، نه تنها جزء مضامین مثبت و متناسب با فرهنگ ایرانی- اسلامی نیست، که مغایر با آن است. همچنین زمانی که صحبت از رفتار درست با حیوانات اهلی و وحشی می‌شود، ممکن است داشتن حیوان خانگی یا نگهداری از حیوانات خانگی تلقی شود که مضمونی منفی و مغایر با فرهنگ ایرانی- اسلامی است. از دیگر مضامین مطرح در این سطح می‌توان به تلاش و استمرار برای رسیدن به هدف، خودباوری، استفاده بهینه از وقت، دقت در کسب مهارت و... اشاره کرد.

تحلیل مضامین متناسب و مغایر با فرهنگ ایرانی- اسلامی در پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌های ...

نتایج این بخش با یافته‌های پژوهش سعادت سیرت (۱۳۹۸) که به بررسی چگونگی آموزش رفتارهای تربیتی در سطح فردی و اجتماعی می‌پردازد، همسوست. همچنین با پژوهش گنجی و همکاران (۱۳۹۸) به لحاظ تحلیل پوشش شخصیت‌ها، رفتار، گفتار، موسیقی و... و نیز به لحاظ اینکه کودک در انیمیشن ساختمان گل‌ها، فردی مبتکر و خلاق، پرتلاش و علاقه‌مند به یادگیری است، همسویی دارد.

سطح دوم، سطحی است که مضامین مانند یک تیغ دولبه عمل می‌کنند. مضامین این سطح دارای جنبه مثبت قوی هستند، ولی از برخی جنبه‌ها که مورد بررسی قرار گیرند، می‌توانند تأثیرات منفی بر شالوده فکری و فرهنگی داشته باشند. این مضامین، نسبت به سطوح دیگر، مضامینی عمیق‌تر و بیشتر ناشی از جریان‌های فکری غربی‌ها هستند.

بعضی از مضامین در بیش از یک سطح قرار گرفته‌اند؛ از جهتی، زیرمجموعه یک سطح و از جهتی دیگر، زیرمجموعه سطحی دیگر قرار می‌گیرند؛ مانند: خودباوری که ظاهری مثبت دارد، اما می‌تواند رگه‌های اگزیستانسیالیستی نیز داشته باشد. همچنین رفتار درست با حیوانات، خودباوری، تخیل و رؤیاپردازی، دوستی و صمیمیت.

این نکته مهم نیست که فرد در چه موقعیتی قرار دارد و تا چه اندازه ضعیف است. مهم این است که با تلاش و کوشش می‌تواند به سمتی رود که با آن فاصله زیادی دارد؛ مانند آنشرلی که دخترک یتیمی بود و در یتیمخانه سختی‌های بسیار کشیده بود، ولی با تلاش بسیار، به جایگاه بالایی دست یافت؛ یا حنا که گرچه دخترکی خردسال با جثه‌ای کوچک بود، اما چوپان گله‌ای بزرگ شد و با تلاش بسیار، در کودکی به مهارت‌های بسیاری دست یافت و در نوجوانی توانست اهدافش را عملی کند.

از دیگر مضامین مطرح در این سطح، کنار گذاشتن سنت‌ها، نسبی بودن ارزش‌ها و هنجارهاست. این نوع مضامین می‌توانند دریچه‌هایی را برای شکوفایی استعدادها به روی مخاطبان خود باز کنند، ولی ذات چنین تفکری چارچوب‌گریز است و امکان نفوذ این نوع تفکر در ذهن کودکان و نوجوانان وجود دارد که باعث

تحلیل مضامین متناسب و مغایر با فرهنگ ایرانی- اسلامی در پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌های ...

می‌شود چارچوب‌های مثبت و فرهنگی را کنار گذارند یا اینکه می‌تواند باعث نسبیگرایی شود.

همچنین در انیمیشن آنشرلی، مراسمی به نام مراسم روز بکشنه در کلیسا برگزار می‌شود و با اینکه نشان دهنده اهمیت مسائل عبادی است، با فرهنگ ایرانی- اسلامی مغایرت دارد؛ زیرا در فرهنگ ما عبادت، مناجات و ذکر و دعا مختص زمان و مکان خاصی نیست و انسان در هر لحظه و هر مکانی می‌تواند به عبادت و راز و نیاز بپردازد.

در سطح سوم، مضامین، عمدتاً منفی است و آثار فرهنگی نامطلوبی در پی دارد و باید کاملاً کنترل شود؛ مضامینی همچون زورگویی، خودبرتربینی، تنبلی، توسل به جادو، خرافه‌پرستی، بی‌احترامی به بزرگ‌ترها، استفاده از کلمات و جملات نامناسب برای کودکان و... این مضامین منفی، با فرهنگ ایرانی- اسلامی مغایر است. همچنین است، مضامین توهین و تحقیر افراد، تنبیه و مجازات، تمسخر، پرخاشگری، استراق سمع، خرافه‌پرستی، مردم‌آزاری، دزدی، زورگیری، بی‌کفایتی و بی‌مسئولیتی، تبعیض جنسیتی، تربیت مستبدانه، پرورش حیوانات حرام‌گوشت و...

بیشترین مقولات فرعی در بخش گفت‌وگوهای منفی، مربوط به آموزه‌های تربیت شهروندی است و نتایج پژوهش حاضر با نتایج پژوهش استواربکیانی و همکاران (۱۴۰۲) همسوست و نشان می‌دهد که انیمیشن‌ها نقش بسزایی در آموزش مؤلفه‌های شهروندی دارند.

کودکان خیلی زود به دنیای بزرگسالان وارد شده‌اند؛ زیرا تعداد زیادی از دانش‌آموزان اعلام می‌کردند که قبلاً انیمیشن تماشا می‌کردند، اما اکنون بیشتر به تماشای فیلم‌های سینمای خانگی علاقه‌مندند یا اینکه فقط انیمیشن‌هایی را که از شبکه‌های ماهواره‌ای پخش می‌شود، تماشا می‌کنند. می‌توان یکی از علل این پدیده را دسترسی به عوامل جایگزینی مانند اینترنت، موبایل، شبکه‌های ماهواره‌ای و... دانست. وضعیت انیمیشن‌سازی در ایران نیز می‌تواند یکی از علل این مسئله باشد؛ زیرا با اینکه در سال‌های اخیر بازار انیمیشن‌های ایرانی و حضور در جشنواره‌های بین‌المللی گرم است، اما هنوز کاستی‌های بسیاری وجود دارد؛ از

تحلیل مضامین متناسب و مغایر با فرهنگ ایرانی- اسلامی در پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌های ...

جمله: عدم خلاقیت و نوآوری سازندگان انیمیشن برای طرح یک داستان جذاب، استفاده نکردن درست از فنون و اهمیت ندادن به زیبایی شناسی. از سویی دیگر با پیشرفت علم و فناوری، زمان استفاده مردم از وسایل ارتباط جمعی بیشتر می‌شود و کودکان نیز از این قاعده مستثنی نیستند. از میان این وسایل مدرن، بازی‌های رایانه‌ای و انیمیشن‌ها نسبت به دیگر محصولات برای کودکان جذابیت بیشتری دارند.

انیمیشن‌ها تنها یک ابزار سرگرمی برای کودکان نیستند، بلکه جذابیت برخی از آنها برای تمامی افراد، به‌ویژه کودکان و نوجوانان باعث شده است که علاوه بر کارکرد سرگرمی، کارکردهای دیگری مانند ترویج ارزش‌های اخلاقی، انتقال نکات و مضامین تربیتی-آموزشی و... نیز مد نظر سازندگان باشد. امروزه تولیدات رسانه‌ای، به‌ویژه انیمیشن‌ها یکی از اثرگذارترین و پرتعدادترین عوامل شکلگیری شخصیت کودکان و نوجوانان محسوب می‌شوند؛ زیرا ذهن کودکان فاقد شبکه‌های تحلیل محتواست و به درستی نمیتواند محتوایی را که در اختیارش قرار می‌گیرد، تحلیل کند؛ بنابراین به تقلید بدون تحلیل می‌پردازد و این کارکرد میتواند سبب ترویج افکار، رفتار و کردار منفی در کودکان و نوجوانان گردد.

کودکان، مصرف کنندگانی هستند که از انیمیشن‌ها الگوبرداری میکنند و هرچه کاراکتر انیمیشن به شرایط زیستی و اجتماعی آنان نزدیکتر باشد، ارتباط مستحکمتری با آن برقرار می‌کنند. حال چون مخاطب اصلی انیمیشن‌ها کودکان هستند و آنان قادر به تشخیص دنیای واقعی و غیرواقعی نیستند و شخصیتشان براساس الگوگیری از شخصیت‌های انیمیشن‌ها شکل می‌گیرد و اکثر انیمیشن‌ها جزء تولیدات ایرانی نیستند و سازندگان آنها بر ترویج فرهنگ و آداب و رسوم کشور خود تأکید می‌کنند، این موضوع میتواند ابزاری برای جنگ نرم با نگرش‌ها، ارزش‌ها، عقاید و... کودکان مسلمان ایرانی باشد و ناهنجاری‌هایی را به آنان انتقال دهد که با فرهنگ ایرانی اسلامی مغایر است.

منابع

استواربکیانی، سارا و البرزی، محبوبه و خوشبخت، فریبا (۱۴۰۲)، تحلیل مؤلفه‌های تربیت شهروندی در انیمیشن‌های کودکان، *فصلنامه علمی رسانه‌های دیداری و شنیداری*، ۱۷(۴۵)، ۳۲-۵.

DOI: 10.22085/javm.2023.370468.2003

اسدیان، سیروس و مقدم، مرضیه (۱۳۹۴)، یادگیری پنهان: تأثیر کارتون‌های مذهبی در دینداری دانش‌آموزان دختر پایه ششم ابتدایی، *فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران*، ۸(۳)، ۱۵۵-۱۳۳. DOI: 10.7508/ijcr.2015.31.005

اسمیت، آلفردگود (۱۳۸۲)، *ارتباطات و فرهنگ*، ترجمه طاهره فیضی، اکرم هادی‌زاده مقدم و مهدی بابایی اهری، چاپ اول، تهران: انتشارات سمت. باهنر، ناصر و جعفری کیزقان، طاهره (۱۳۸۹)، تلویزیون و تأثیرات کاشتی آن بر هویت فرهنگی ایرانیان، *فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران*، ۳(۴)، ۱۵۶-۱۳۱.

DOI: 10.7508/ijcr.2010.12.006

بشیر، حسن و جواهری، جواد (۱۳۹۶)، تحلیل انیمیشن‌های هالیوودی با رویکرد تربیتی، *تحقیقات فرهنگی ایران*، ۱۰(۱)، ۸۷-۱۱۶. DOI: 10.22631/ijcr.2017.329

بهرامی کمیل، نظام (۱۳۹۱)، *نظریه رسانه‌ها (جامعه‌شناسی ارتباطات)*، چاپ دوم، تهران: انتشارات کویر.

پرتوی‌راد، طیبه و پورشبانان، علیرضا (۱۴۰۰)، بررسی ظرفیت‌های مناسب ساخت انیمیشن، اقتباسی از حکایت سرپاتک هندی الهی‌نامه عطار، *نشریه فنون ادبی*، ۱۳(۲)، ۱۶۸-۱۵۱. DOI/10.22108.LIAR.2020.125773.1939

تقی‌پور، فائزه و خلجی، سپهر و معینی، آسیه (۱۳۹۷)، بازنمایی ابعاد هویت فرهنگی در مجموعه انیمیشن باب اسفنجی، *فصلنامه رسانه‌های دیداری و شنیداری*، ۱۲(۲۸)، ۱۲۱-۱۵۰. DOI: 10.22085/javm.2019.83882

تحلیل مضامین متناسب و مغایر با فرهنگ ایرانی- اسلامی در پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌های ...

رستمیان، پردیس (۱۳۹۸)، مؤلفه‌های اجتماعی شدن کودکان از طریق انیمیشن‌های هالیوودی در قالب تحلیل انتقادی گفتمان، نشریه پیشرفت‌های نوین در روان‌شناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش، ۲(۲۱)، ۱۷-۱.

<https://www.jonapte.ir/fa/showart-eead5a961e4d7bed292ac2da002fdf6d>

رمضانی، رضا (۱۳۸۵)، اخلاق و عرفان، مرکز مطالعات و پژوهش‌های فرهنگی حوزه علمیه، چاپ اول.

زین العابدینی، پیام و امیری، بهاره (۱۴۰۰)، مطالعه ظرفیت و جایگاه مؤلفه‌های فانتزی داستان‌های عامیانه ایرانی در هویت‌سازی انیمیشن ملی، نشریه مطالعات ملی، ۲۲(۸۵)، ۱۳۹-۱۵۸. DOI: 10.22034/rjnsq.2021.128219

سربخش، محمد (۱۳۸۹)، مبانی انسان‌شناختی اخلاق سکولار، فصلنامه معرفت اخلاق، ۲(۲)، ۷-۲۸.

سعادت سیرت، ناهید (۱۳۹۸)، الگوپذیری تربیتی کودکان در بررسی محتوایی سریال‌های انیمیشنی کودک تلویزیون، فصلنامه علوم خبری، ۸(۳۱)، ۱۴۰-۱۱۱.

https://www.mjourncom.ir/article_117503.html

علی پور، صمد و قاسمی، وحید و میرمحمدتبار، سید احمد (۱۳۹۳)، تأثیر شبکه اجتماعی فیسبوک بر هویت فرهنگی جوانان اصفهان، فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، ۷(۱)، ۲۸-۱. DOI: 10.7508/ijcr.2014.25.001

فتاح‌پور، حمیده (۱۳۹۷)، بررسی چگونگی تأثیر انیمیشن شکرستان بر هویت ملی کودکان پیش از دبستان، همایش ملی هویت کودکان ایران اسلامی در دوره پیش دبستانی. <https://sid.ir/paper/898706/fa>

کرد، علی‌اکبر و صمدی، مهران (۱۳۹۵)، تحلیل نشانه شناختی ارزش‌های فرهنگی - اجتماعی کارتون‌های خارجی پخش شده از شبکه ۵ سیما از سال ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۴، فصلنامه مطالعات جامعه‌شناسی، ۹(۳۰)، ۱۲۳-۹۵.

https://jss.tabriz.iau.ir/article_525725.html

تحلیل مضامین متناسب و مغایر با فرهنگ ایرانی- اسلامی در پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌های ...

کریمی، فرزانه و منادی، مرتضی و مهران، گلنار (۱۳۹۶)، بررسی تأثیر تماشای انیمیشن بر رفتار کودکان دبستانی، اولین همایش ملی روانشناسی و مشاوره خانواده استان البرز. [/https://civilica.com/doc/762030](https://civilica.com/doc/762030)

گنجی، محمد و نیکخواه قمصری، نرگس و فروغی، سمانه (۱۳۹۸)، نشانه‌شناسی تصویر کودک در فیلم‌های انیمیشن (مطالعه موردی: مجموعه انیمیشن ایرانی بچه‌های ساختمان گل‌ها)، فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای ارتباطات و رسانه، ۲(۶)، ۵۱-۷۰. DOI:10.22034/jjiscm.2020.215893.1091
گوتک، جرال د لی (۱۹۹۷)، مکاتب فلسفی و آراء تربیتی، ترجمه محمدجعفر پاک‌سرشت، چاپ نهم، تهران: سمت.

محمدی نصرآباد، محدثه و علوی لنگرودی، سید کاظم و زندوانیان، احمد و استبرقی، مهدیه (۱۳۹۸)، اثربخشی آموزش ارزش‌های اخلاقی (از طریق قصه‌گویی و انیمیشن) بر رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی، نشریه تفکر و کودک، ۱۰(۲)، ۱۷۹-۲۰۰. DOI:10.30465/FABAK.2020.4962
مهدی‌زاده، سیدمحمد (۱۳۹۱)، نظریه‌های رسانه: اندیشه‌های رایج و دیدگاه‌های انتقادی، چاپ دوم، تهران: همشهری.

Achterhuis, H. (2001). *American Philosophy of Tecnology: The Empirical Turn*. Robert P. Crease, Bloomindton and Indiana University Press.

Akbar Ghilzai, Sh., Alam, R., Ahmad, Z., Shoukat, A., Shahum Noor, S (2017). Impact of Cartoon Programs on Children's Language and Behavior. *Insights in Language Society and Culture P*, 104-126.

Baran, S. J., & Davis, K. D. (2011). *Mass communication theory; Foundations, ferment, and future* (6th ed.). Boston: Wadsworth Cengage Learning.

Basarmak, U., Mahiroglu, A (2016). The Effect of Online Learning Environment Based on Caricature Animation Used in Science

and Technology Course on the Success and Attitude of the Student for Humor. *TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 15(4), 107-118.

Bulbul, A, H (2021). Emotional Design of Educational Animations: Effects on Emotion, Learning, Motivation and Interest. *Participatory Educational Research (PER)*, 8(3), 344-355. DOI:10.17275/per.21.69.8.3

Dikmenli, Y., Danabas, F., Bilge Çelik, B & Tekin, O (2018). Effects of Animation Film Use on Earthquake Knowledge Level of 4th Grade Students. *Participatory Educational Research (PER)*, 5(1), 86-95. DOI:10.11203/per.18.7.5.1

Hayran, S., Şahin, A. & Özüdoğru, G (2022). The Effect of Cartoon-Enriched Instruction on Primary School Students' Academic Achievement and Attitude in Turkish Courses. *Journal of Teacher Education and Lifelong Learning*, 4 (2), 222-232. DOI: 10.51535/tell.1196671

Rai, Sh., Waskel, B., Sakalle, S., Dixit, S., & Mahore, R (2016). Effects of cartoon programs on behavioural, habitual and communicative changes in children. *International Journal of Community Medicine and Public Health*. 2016 Jun;3(6):1375-1378. DOI:10.18203/2394-6040.ijcmph20161456

Romer, D., Jamieson, P., Bleakley, A., & Kathleen Hall Jamieson (2014). Cultivation theory: Its history, current status, and future directions. In: R. S. Fortner, & P. Mark Fackler, (Ed.). *The Handbook of Media and Mass Communication Theory*, (Vol 1; pp. 115-136), West Sussex John Wiley & Sons.

Shinta Hapsari, A., Hanif, M., Gunarhadi., Roemintoyo (2019). Motion Graphic Animation Videos to Improve the Learning Outcomes

تحلیل مضامین متناسب و مغایر با فرهنگ ایرانی- اسلامی در پرمخاطب‌ترین انیمیشن‌های ...

of Elementary School Students. *European Journal of Educational Research*, 8(4), 1245 - 1255. DOI:10.12973/eu-jer.8.4.1245

Soni, D., Sharma, M (2016&2017). Effect of Cartoons on Children's Cognitive Regulation Index. *IISUniv.J.S.Sc.* 5 & 6(1), 31-36.

Wijethilaka, T (2020). *Effect of cartoons on children*. Faculty of Information Technology University of Moartuwa SriLanka.